

НЕПРЫКАЯНЫЯ РАХІНДЖА

Што адбываецца ў М'янме?

Сітуацыя ў М'янме застаецца ў цэнтры ўвагі сусветнай супольнасці. Напрыканцы жніўня ўрадавыя войскі пачалі поўнамаштабную аперацыю ў адным са штатаў супраць баевікоў руху «Армія выратавання Аракан рахінджа» (ARSA). Яго кіраўніцтва краіны лічыць тэрарыстычнай арганізацыяй. Дзеянні ўладаў сталі адказам на напад баевікоў на паліцэйскія пасты і вайсковую базу. Падчас сутыкненняў ужо загінула больш чым 400 чалавек. Колькасць мусульман-рахінджа, якія ратуюцца ад гвалту ў М'янме і шукаюць прытулку ў суседняй Бангладэш, паводле розных ацэнак, перавысіла 370 тысяч. Генеральны сакратар ААН Антонія Гутэрыш выказаў сваю занепакоенасць Савету Бяспекі, прапанаваўшы розныя крокі для спынення гвалту. Наконт неабходнасці ўрэгулявання сітуацыі выказаліся лідары шэрагу дзяржаў. У асобных краінах з мусульманскім насельніцтвам адбыліся мітынгі ў падтрымку рахінджа. А вось дзяржаўны саветнік і міністр замежных спраў М'янмы Аун Сан Су Чжы, якая фактычна з'яўляецца палітычным лідарам краіны, заявіла аб «масавай дэзынфармацыі» вакол падзей у рэспубліцы. Што ж адбываецца ў гэтай краіне?

7 правінцый і 7 штатаў

Пераважна населеная будыстамі М'янма толькі нядаўна пазбавілася ад дыктатарскай улады ваенных, якія кіравалі краінай з 1962 года. Краіну дзесяцігоддзямі раздзіраюць разнастайныя міжнацыянальныя, палітычныя, крымінальныя і рэлігійныя канфлікты. Гэта заблытанае супрацьстаянне дзясяткаў бакоў, у якім сышліся партызанскія і падпольныя рухі, ваенна-палітычныя сілы, якія аказваюць уплыў з Кітая, Індыі, Тайланда, сепаратысцкія рухі нацыянальных меншасцяў і злачыннымі групамі, якія кантралююць вытворчасць і збыт опіуму і наркотику, што вырабляюцца з яго, — значная частка тэрыторыі М'янмы знаходзіцца ў межах знакамітага «залатога трохвугольніка».

Рэспубліка Саюз М'янма, як цяпер афіцыйна называецца гэтая дзяржава, складаецца з сямі правінцый, населеныя уласна бірманцамі, «бама», і сямі нацыянальных штатаў, ні адзін з якіх у рэальнасці ніколі не прызнаваў улады цэнтральнага ўрада. Насяляючы іх народы і разнастайныя мясцовыя палітычныя і крымінальныя аб'яднанні, якія заўсёды вялі супраць сталіцы і супраць адзін аднаго свае грамадзянскія войны. Праўда, апошнім часам з усімі штатамі фармальна дасягнута пагадненне аб спыненні агню. Сыходзячы з М'янмы, якая тады звалася Брытанскай Бірмай, у 40-я гады ХХ стагоддзя брытанская каланіяльная адміністрацыя паабяцала даць незалежнасць амаль усім нацыянальным ускраям, што збольшага і стала прычынай наступных канфліктаў, паколькі зроблена гэтага не было.

У ліку дзяржаў, якія не адбыліся, і нацыянальны штат Раххайн ці Аракан — вузкая паласа зямлі на бірманскім узбярэжжы Бенгальскага заліва, на крайнім захадзе мяжуе з Бангладэш. Менавіта Раххайн і з'яўляецца радзімай паўтарамільённага мусульманскага народа рахінджа — па іх уласным меркаванні. Улады ж М'янмы так не лічаць, называючы ўвесь гэты этнас «незаконнымі мігрантамі», а таксама «ісламскімі баевікамі», якіх падтрымліваюць міжнародныя тэрарыстычныя сеткі і «некаторыя мусульманскія манархіі Персідскага заліва». Узброены канфлікт з рахінджа абвастрыўся 9 кастрычніка 2016 года, а затым яшчэ мацней — сёлета 25 жніўня, калі байцы мясцовай нешматлікай узброенай групы «Армія выратавання Аракан рахінджа», якая сапраўды абвясціла ісламскія лозунгі, напалі адразу на 30 армейскіх аб'ектаў і паліцэйскіх участкаў, забіўшы 15 чалавек у якасці «акта помсты» за пераслед сваіх суайчыннікаў. У адказ пачалася ваенная «акцыя помсты», якую міжнародныя праваабарончыя арганізацыі называюць генацыдам усяго мусульманскага насельніцтва штата Раххайн, дзе іслам вызнаюць, дарэчы, не толькі рахінджа. Як сцвярджаюць СМІ, па падазрэнні ў «тэразызме» арыштаваныя сотні чалавек, у тым ліку 82-гадовы стары і 13-гадовы падлетак. Афіцыйныя ўлады па стане на 1 верасня заявілі аб прыкладна 400 знішчаных «паўстанцаў» і толькі 17 «выпадкова загінулых» мірных жыхарах. Аднак мірных рахінджа, якія здолелі па джунглях і рэках пераправіцца ў Бангладэш і іншыя дзяржавы рэгіёна, расказваюць пра тысячы забітых аднавяскоўцаў, знішчэнні і падпал іх вёсак, зверствы, катаванні і групавыя згвалтаванні, якія масава здзяйсняюцца салдатамі і паліцэйскімі ў іх родных краях.

Новыя гульты

М'янма, найбуйнейшая па плошчы (678 тыс. кв. км) кантынентальная дзяржава Паўднёва-Усходняй Азіі, якая знаходзіцца на скрыжаванні стратэгічных інтарэсаў рэгіянальных «палюсоў сілы» — Кітая, Індыі і

АСЕАН, застаецца закладніцай застарэлага канфлікту з мусульманскай меншасцю. На думку экспертаў, гэтая краіна — складаны кангламерат народнасцяў, але ўсіх іх аб'ядноўвае агульная бірманская гісторыя і дзяржаўнасць. Рахінджа выпадаюць з гэтай сістэмы супольнасцяў, і менавіта ў гэтым зерне канфлікту, у выніку якога гінуць і мусульмане, і будысты. Існуе некалькі гістарычных тэорыяў, якія па-рознаму тлумачаць з'яўленне рахінджа ў М'янме. Самі прадстаўнікі названага народа лічаць сябе карэнным насельніцтвам штата Раххайн, збольшага нашчадкамі арабаў, якія каланізавалі ўзбярэжжа Індыйскага акіяна ў Сярэднявеччы. І сапраўды, у мове рахінджа шмат запазычанняў з санскрыту, арабскай, персідскай і нават партугальскай моў. Аднак мясцовыя будысты і ўлады М'янмы сцвярджаюць, што насамрэч рахінджа — гэта этнічныя бенгальцы-мусульмане, калісьці пераселеныя на ўсход брытанскімі каланіяльнымі ўладамі з тэрыторыі цяперашняй Бангладэш у якасці таннай працоўнай сілы, а таксама бежанцы адтуль падчас вайны за незалежнасць гэтай тэрыторыі ад Пакістана ў 1971 годзе.

Некаторыя навукоўцы нагадваюць таксама, што ўзаемную нянавісць паміж будыстамі і мусульманамі ў гэтай частцы М'янмы асабліва падагрэлі падзеі Другой сусветнай вайны, калі Брытанская Бірма была захопленая Японіяй. Мусульмане-рахінджа засталіся на баку брытанцаў і пачалі партызанскую барацьбу. Мясцовыя ж будысты ў штаце Раххайн падтрымалі японскіх акупантаў, якія паабяцалі даць краіне незалежнасць, і пачалі масава ўступаць у «Нацыянальную армію Бірмы», якая ваявала на баку Токія. На чале гэтага войска стаяў генерал Аун Сан, адзін з заснавальнікаў Камуністычнай партыі Бірмы, — бацька Аун Сан Су Чжы, якая цяпер узначальвае краіну.

Магчыма, рахінджа ў такой сітуацыі і пакінулі б краіну, аднак «родная» Бангладэш проста не ў стане прыняць такую колькасць перасяленцаў. Чаму? Паколькі з'яўляецца адной з самых бедных і перанаселеных краін свету — у дзяржаве плошчай 147,5 тыс. кв. км (нагадаю, для параўнання, для плошча Беларусі складае 207,6 тыс. кв. км) жыве амаль 170 мільёнаў чалавек. Лагеры бежанцаў там перапоўненыя. Нядаўна бангладэшскія чыноўнікі вярнуліся да старой ідэі — пасяліць іх на амаль незаселеным і фактычна некантралюемым востраве Тэнгар Чар, які мае дурную славу прыстанішча піратаў і кантрабандыстаў, дзе няма ніякай інфраструктуры. Цяпер, у сезон дажджоў, востраў амаль цалкам схаваны пад вадай. Гэта выклікала абурэнне праваабаронцаў і шэрагу сусветных палітыкаў. Ёсць «раскладка» і па іншых суседніх краінах. Так, у Малайзіі ўжо знаходзіцца не менш за 120 тысяч бежанцаў з М'янмы. 40 тысяч рахінджа плануецца выслаць улады Індыі, нягледзячы на тое што ААН прызнала частку з іх бежанцамі. Прадстаўнік індыйскага ўрада заявіў, што ўсе рахінджа знаходзяцца ў краіне нелегальна. ААН падкрэслівае, што міжнароднае права забараняе высялаць бежанцаў у краіну, дзе ім можа пагражаць небяспека. Аднак урад Індыі кажа, што краіна не падпісала канвенцыю аб статусе бежанцаў і ўсе нелегальныя імігранты будуць дэпартаваныя.

Паводле розных ацэнак, да мільёна рахінджа дагэтуль застаюцца на тэрыторыі М'янмы. Пазбаўленыя грамадзянскіх правоў, працоўных магчымасцяў, пражываючы ў найбяднейшым штаце краіны, яны яшчэ больш радыкалізуюцца. «Армія выратавання Аракан рахінджа» (іншая назва — «Аракан аль-Якін» ці «рух веры») упершыню заявіла пра сябе ў кастрычніку 2016 года, калі яе баевікі ўчынілі

напад на паліцэйскія ўчасткі, забіўшы дзевяцых супрацоўнікаў. Групоўка сцвярджае, што яе мэта — «пабудова дэмакратычнай ісламскай дзяржавы для народа рахінджа, абарона этнічнай меншасці рахінджа ад рэпрэсій з боку м'янманскай уладаў». А тая ў сваю чаргу сцвярджае, што гэта тэрарыстычная арганізацыя, чые лідары атрымалі падрыхтоўку ў трэніровачных лагерах за мяжой. Паводле звестак «Міжнароднай антыкрызіснай групы», яе лідарам з'яўляецца Ата Ула, прадстаўнік народнасці рахінджа, які нарадзіўся ў Пакістане, але вырас у Саудаўскай Аравіі, дзе атрымаў рэлігійную адукацыю ў Мецы, і дагэтуль падтрымлівае цесныя сувязі з гэтай краінай. Аднак прадстаўнік «Арміі выратавання Аракан рахінджа» ў інтэрв'ю выданню Asia Times заявіў, што ў яе няма сувязяў з джихадзісцкімі групамі, яе членамі з'яўляюцца маладыя мужчыны народнасці рахінджа, засмучаныя тым, як стала развівацца сітуацыя пасля сутыкненняў 2012 года. Тады падчас успышкі міжрэлігійнага насілля паміж будысцкім насельніцтвам штата і, як

Дачка генерала

Аун Сан Су Чжы, якая фактычна ўзначальвае дзяржаву, доўгія гады змагалася за дэмакратызацыю ў краіне, дзе панавалі ваенны рэжым. Яна — дачка генерала Аун Сана, заснавальніка Бірмы. У 1947-м, напярэдадні абвясчэння незалежнасці ад Брытаніі, Аун Сан, які ўзначальваў тады пераходную адміністрацыю краіны, быў забіты пры спробе дзяржаўнага перавароту, калі яго дачка было ўсяго два гады. Дзяўчынку выхоўвала маці, якая спачатку працавала ва ўрадзе, а потым стала дыпламатам. Аун скончыла каледж у Індыі, потым атрымала ступень бакалаўра па паліталогіі і эканоміцы ў Оксфардзе, працавала ў ААН, пераехала ў Англію, абараніла доктарскую, нарадзіла двух сыноў.

Калі ў 1988 годзе яна паехала ў Бірму наведаць сваю хворую маці, у краіне ўспыхнулі студэнцкія хваляванні, якія перараслі ў паўстанне супраць хунты. Аун далучылася да паўстанцаў, 26 жніўня ўпершыню ў жыцці выступіла на мітынг, а ўжо ў верасні стала заснавальнікам і старшынёй уласнай партыі — «Нацыянальнай лігі за дэмакратыю». Неўзабаве адбыўся новы ваенны пераварот, генерала-камуніста змяніў генерал-нацыяналіст, Аун Сан Су Чжы не дапусцілі да выбараў і ўпершыню змясцілі пад хатні арышт. Тым не менш новая хунта праявіла выбары (першыя за 30 гадоў), «Ліга за дэмакратыю» набрала на іх 59 працэнтаў галасоў і атрымала 80 працэнтаў месцаў у парламенце. Пры такім раскладзе Аун павінна была стаць прэм'ер-міністрам. Ваенныя ўлады не аддалі, вынікі выбараў адмянілі, дачка генерала зноў была арыштаваная.

Яна была пад хатнім арыштам у 1991-м, калі яе сыны-падлеткі прымалі прымусовую працу ў Нобелеўскаму прэмію. З 1995 па 2000 год, калі яна была на свабодзе, ваенныя асабліва імкнуліся выжыць яе з краіны. У 2002-м яе зноў вызвалілі, а праз год, пасля здзейснага на яе ж замаху, зноў арыштавалі і таемна зняволілі ў турму, чатыры месяцы пра яе лёс нічога не было вядома. Выступаючы на першым пасля свайго вызвалення мітынг, яна заклікала не да звяржэння антынароднага рэжыму, а да нацыянальнага прымірэння. Восенню 2015 года «Нацыянальная ліга за дэмакратыю», якую ўзначаліла 70-гадовая Аун Сан Су Чжы, заваявала большасць галасоў у абедзвюх палатах парламента М'янмы на першых у гісторыі краіны свабодных выбарах. Цяпер яна займае пасаду дзяржсаветніка, якая адпаведная прэм'ер-міністра, дазваляе працаваць ва ўсіх абласцях кіравання. Па сутнасці, яна ўплывае на ўсе рашэнні ў краіне. Як мяркуюць аналітыкі, Аун Сан Су Чжы вымушана быць жорсткай. «Дачка свайго народа, яна не можа заклікаць бірманцаў праявіць ласку і дазволіць мусульманам-рахінджа бесперашкодна засяліць землі ў Аракане, — адзначыў «Коммерсанту» загадчык кафедры Маскоўскага гуманітарнага ўніверсітэта, дырэктар цэнтра Паўднёва-Усходняй Азіі, Аўстраліі і Акіяніі Інстытута ўсходазнаўства РАН Дзмітрый Масякоў. — Яна разумее межы свайго лібералізму і дзейнічае цалкам прагматычна — ва ўнісон і з ваеннымі, і з рознымі палітычнымі групамі. Яна вымушана ісці па рэўніе кампрамісы». Гэта і будзе вызначальнай развіццё сітуацыі ў М'янме, якая ўзрушыла свет.

Захар БУРАК. burak@vziasda.by

мяркуюць, мусульманамі-рахінджа больш за 100 тысяч мусульман аказаліся без прытулку, дзясяткі тысяч мусульман-рахінджа дагэтуль знаходзяцца ў часовых лагерах, адкуль ім не дазваляюць выязджаць. Прычынай канфлікту стала згвалтаванне і збойства маладой дзяўчыны з будыйскай сям'і.

Між тым Міжнародная антыкрызісная група паказвае ў сваёй справаздачы аб сітуацыі ў штаце Раххайн напрыканцы мінулага года: «З'яўленне гэтай добра арганізаванай, і, відаць, добра фінансуемай групы цалкам змяняе сітуацыю ў тым, што датычыцца спроб уладаў М'янмы справіцца са складанымі праблемамі штата Раххайн, якія ўключаюць у сябе даўнюю дыскрымінацыю супраць мусульманскага насельніцтва, адмову ў правах і грамадзянстве». Па звестках уладаў, якія спасылаліся на інфармацыю, атрыманую ад мясцовых жыхароў, яшчэ за некалькі месяцаў да ўспышкі насілля пасланнікі ARSA пачалі рэкрутаваць сотні маладых мужчын з мусульманскіх вёсак, якія пасля праходзілі падрыхтоўку за мяжой. Цяпер доступ журналістаў у гэтую правінцыю вельмі абмежаваны, таму цяжка пацвердзіць або абвергнуць канкрэтныя лічбы. Праваабарончая арганізацыя «Х'юман Райтс Уоч», абапіраючыся на спадарожнікавыя фатаграфіі, заяўляе, што хваляванні ахапілі па меншай меры 10 раёнаў.